

NOWOPOLCZYK, Nowopolski, Novicampianus, Wojciech ks., ur. 1508 w Nowopolu, zm. 8 I 1559 w Krakowie, teolog, humanista.

Pochodził z rodziny chłopskiej; 1532-39 studiował *artes liberales* w Akademii Krak., gdzie nast. wykładał gramatykę gr. i literaturę łac.; 1544-51 zajmował się literaturą hum., komentował J i Listy apostoł.; za pominięcie programowego wykładu Arystotelesa 1548 został ukarany wstrzymaniem poborów; dzięki poparciu bpa S. Maciejowskiego kontynuował wykłady dzieł autorów staroż. (Hezjod, Homer, Demostenes, Kwintylijan, Liwiusz) oraz współcz. (Rudolf Agricola Mł., Erazm z Rotterdamu); jako prof. i członek Collegium Maius związał się z humanistami skupionymi wokół Sz. Marycjusza; 1552 został nauczycielem Jana Ząpoli, z którym 1556 wyjechał na Węgry, gdzie podjął się m.in. polemik teol. w duchu erasmiańskim; po powrocie do Krakowa od 1557 wykładał teologię jako bakałarz, pełnił także funkcję prob. w Jangrocie oraz kapelana hetmana wielkiego koronnego J. Tarnowskiego.

N. wraz z S. → Sokołowskim uchodzi za klasycznego przedstawiciela polskiej teologii human., zrywającej z założeniami teologii scholast., dążącej do związania kultury staroż. z chrześcijaństwem, a w kontrowersji z reformacją odwołującej się wg zasady *ad fontes* do dzieł patryst. i *Pisma Świętego*; pierwszą pracą N. było dzieło o prozodii łac. *De accentibus et recta pronuntiatione opusculum* (Kr 1548, 1567⁴); nast. napisał traktujące o anatomii, embriologii i filozofii przyr. *Fabricatio hominis* (Kr 1551; przekład pol. S. Szpilczyński, *Budowa ciała ludzkiego*, Wr 1977, 49-125); w polemice z protestantami prezentował własną interpretację *Biblii* w świetle patrystyki (*Scopus biblicus Veteris et NT*, Kr 1553, An 1659⁵); w *De corruptissimis saeculi huius moribus* (Kr 1557, An 1572⁴) wzywał do jedności wiary w kontekście zepsucia mor. i powstawania sekt; jego najobszerniejszym dziełem jest *Apologia pro catholica fide* (Kr 1559), będąca human. katechizmem; N. przełożył również *Enchiridion militis christiani* Erazma z Rotterdamu (*Rycerstwo chrześcijańskie*, Kr 1558); w rękopisie pozostawił *Commentarius in Evangelium Johannes* (BUJ, sygn. 2304).

L. Hajdukiewicz, PSB XXIII 377-379; H.E. Wyczawski, SPTK III 233-234; J. Tyrawa, *Nauka Wojciecha N. (1508-1559) o Eucharystii*, Wr 1987; A. Kaim, PEF VII 731-734.

Jan Tyrawa

NOWOPOLE → Koniecpol

NOWOSIELCE PRZEWORSKIE, parafia w dek. Przeworsk I w archidiec. przemyskiej.

Początek N.P. data średniow. osada obronna, wzmiankowana w dokumencie księcia Władysława Opolczyka z 1372, często napadana przez Tatarów; tutejsza parafia (jedna z najstarszych w archidiec. przemyskiej) została eryg. 1384; drewniany kościół par., zbudowany prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego, konsekrował 28 IV 1595 pod wezw. Krzyża Świętego, Wniebowzięcia NMP, św. Jana Ewangelisty i św. Marii Magdaleny abp lwowski J.D. Solikowski; 1624 w świątyni podczas najazdu Tatarów schronili się mieszkańcy wsi; dzięki prowadzonej tam walce pod dowództwem wójta M. Pyrza (z udziałem prob. P. Kisiela; 1610-51 i artylerzysty F. Dudka) odparli ataki wrogich oddziałów; wydarzenie to upamiętniono usypanym w pobliżu kościoła kopcem, na cześć Pyrza, poświęconym 29 VI 1936 przez bpa przem. F. Bardę; w uroczystości zorganizowanej przez działaczy Stronnictwa Lud. uczestniczyło ponad 150 000 chłopów z całej Polski.

Wzniesiony w tradycji późnogot. 1-nawowy kościół z 3-bocznie zamkniętym prezbiterium i wieżą frontową, zwieńczoną izbicą, otoczony sobotami, remontowany 1871-77, 1903, 1913, 1920 i 1984-85, ma zasługujący na uwagę ołtarz gł. z ok. 1773 z obrazem św. Marii Magdaleny (XIX w.), barok. grupę *Ukrzyżowanie* (XVIII w.) na belce tęczowej, a także obrazy MB z *Dzieciątkiem* zw. MB Nowosielecką (późnogot., z ok.

1529) i *Ecce Homo* (XVII w.); od 1924 dom zak. w N. mają służebniczki starowiejskie, które prowadzą przedszkole.

SGKP VII 272; W. Bętkowski, *Z przeszłości i teraźniejszości Zarszyna, Długiego i N. Zarys monograficzny*, Rocznik Sanocki 1(1963) 11-133; S. Stępką, *Chłopski zjazd w N. 29 czerwca 1936 r. w świetle korespondencji władz administracyjnych i wojskowych*, SH 32(1989) 453-466; SamPrz (1997) 363, (2008) 265; A. Nawrocki, *N. 1936 r.*, RPrz 40(2004) z. 1, 155-160; M.E. Ożóg, *Manifestacja chłopska w N. 29 czerwca 1936 roku*, Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego 23(2007) 55-73.

Maria Wrzeszcz

NOWOSIELSKI AUGUSTYN, ur. XI 1711 k. Przemysła, zm. 1779 prawdopodobnie w Kobryniu, teolog gr.kat., tłumacz.

Pochodził ze szlach. rodziny unickiej; po wstąpieniu do bazylianów i przyjęciu święceń kapł. studiował 1739-43 teologię w Rzymie; 1743-47 przypuszczalnie nauczał w szkołach bazylianów w prowincji litew.; od 1747 pełnił funkcję sekretarza generalnego zakonu (1763-1772, ponownie); 1751 został sekretarzem prowincji litew., 1754-57 był superiorem monasteru w Witebsku, 1757-58 superiorem monasteru Przemienienia Pańskiego w Byteniu, a od 1758 archimandrytą monasteru Spaskiego w Kobryniu.

N. przełożył oraz wydał (równoległe tekst łac. i pol., z własnym, rymowanym przekładem) dzieło G. Corazzy *O kunszcie dobrego kochania albo o miłości boskiej księgi trzy*, *O kunszcie dobrego kochania albo o miłości boskiej księgi troje* (Wl 1764, 1767⁵); stanowi ono przykład religijno-edukacyjnej działalności bazylianów w „złotym okresie” (1760-75) rozwoju zakonu, a także wkład w ogólny, okcydentalizacyjny proces kulturotwórczy na ziemiach wsch. Rzeczypospolitej w XVIII w.

Ekośc XVI 447; L. Biełkowski, PSB XXIII 381; A. Pacevičius, *Bazyljionų misionierių ir pijorų knygu rinkiniai Lietuvoje 1800-1839 m. Istorinės rekonstrukcijos bandymas*, Knygotyra 21(1994) 37-50; tenże, *Knyga ir skaitinyjas Lietuvos bazyljionų provincijos vienuolynoše XVIII a. pabaigoje – XIX a. pirmojoje pusėje*, Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis 12(1998) 405-413; M. Kadwan, *Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795-1839*, NP 93(2000) 153-225; D. Wereda, *Bazylianie w unickiej diecezji brzeskiej w XVIII wieku*, Szkiec Podlaskie 8(2000) 213-233; D. Wereda, *Bazylianie w unickiej diecezji brzeskiej w XVIII wieku*, Białostockie Zeszyty Historyczne 19(2003) 110-125.

Marek Mariusz Tytko

NOWOSIELSKI TEOFIL, ur. 20 XII 1812 w Radomsku, zm. 25 XII 1888 w Warszawie, pisarz.

Nauki pobierał w szkołach pijarów w Kaliszu, nast. w seminarium nauczycielskim w Brzegu; 1835-38 i 1843-70 pracował jako urzędnik skarbowy w Rządowej Komisji Przychodów i Skarbu w Warszawie; z polecenia Warsz. Towarzystwa Dobroczynności prowadził 1839-43 za granicą obserwacje ochronek dla ubogich dzieci i sierot, co zaowocowało zorganizowaniem i pokierowaniem przez niego takiej placówki w stolicy kraju (opartej gł. na wzorach praskich J.V. Svobody i zasadach F. → Fröbela), a także przygotowaniem materiałów pedagogicznych.

N. uprawiał wielogatunkową twórczość dla dzieci i młodzieży: *Gwiazdka dla dobrych dzieci* (Wwa 1840), *Krzyżyk dla dobrych dzieci* (Wwa 1841), *Bajki i powiastki oryginalne i nasładowane* (Wwa 1842), *Świat dziecięcy, czyli zbiór naucek, powiastek i wierszyków* (I-IV, Wwa 1842-43), *Życie Jezusa Chrystusa* (Wwa 1842), *Towarzysz domowy dla piłnych dzieci* (Wwa 1846), *Nagroda dla dobrych dzieci* (Wwa 1847), *Złote nasionka* (Wwa 1851), *Mała gosposia* (Wwa 1857), *Ilustrowany abecadnik historyczny dla dzieci polskich* (Wwa 1862), *Bajki, powiastki i rozmaite wierszyki* (Wwa 1868), *Mały świat i ich świat* (Wwa 1868), *Skarbonka umysłowa dla grzecznych dzieci* (Wwa 1871), *Podarek dla grzecznych i piłnych dzieci* (Wwa 1876), *Pokój dziecienny. Podręcznik w duchu fröblowskim do użytku matek* (Lb 1877), *Dzieje Polski w obrazkach* (Kr 1882; z M. Ilnicką); dla dorosłych wydał *Humoreski* (Wwa 1841), *Piosnki, niepiosenki* (Wwa 1843), *Trochę śmiechu, trochę płaczu* (Wwa 1843), *Grzeszki parnasowe* (Wwa 1877); N. jest autorem przekładów, m.in. dramatu F. Halma *Kamoens* (Wwa 1845), powieści A. von Gross *Rodzina poczciwego Petro*